

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ, KALEM İLE KILICIN MÜNÂZARASI (MÜNÂZARA-İ SEYF Ü KALEM)¹

Uğur Yiğiz²

Firdevsî-i Rûmî (1453-?), Osmanlı Devleti'nin en ihtişamlı döneminde yaşamını sürdürmüştür. Balıkesir'in kazalarından olan Bandırma civarındaki Edincik'in Belkışınarı köyünde doğmuştur. Devrin en çok eser veren yazarlarından biridir. Firdevsî'nin asıl adı konusunda ihtilaf vardır. İlyas bin Hızır, Şerefeddin Mûsâ ve Orhan bin Genek isimlerinin olduğu söylenir. Firdevsî mahlası da çeşitli kaynaklarda Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî, Firdevsî-i Rûmî ve Türk Firdevsî diye geçer. Gençlikten başlayarak ilim tahsil etmiştir. Tarih, peygamberler tarihi, felsefe, ilm-i nücûm, tasavvuf, batınî vb. konularında kendini yetiştirmiştir.

Firdevsî uzun bir ömür sürmüştür. Bu uzun yılları eser yazarak geçirmiştir. Türk edebiyatında yazılmış en hacimli eserlerden biri olan *Süleymân-nâme'sini* 380 cilt olarak yazmıştır.

Firdevsî mahlasını almasının sebebi İranlı şair Firdevsî-i Tûsî ve eseri olan Şeh-nâme'yi geçme gayesidir. Bu nedenle de uzun bir eser olan Süleymân-nâme'yi yazmıştır. Bilgi dağarcığı bakımından geniş bir hazineye sahiptir. Kaynaklar bu yönünü övgü ile anlatmışlardır. Ancak şiir sanatı bakımından vasatı aşamadığı belirtilmiştir.

¹ Ahmet Tanyıldız (2017). *Firdevsî-i Rûmî, Kalem ile Kılıcın Münâzarası (Münâzara-i Seyf ü Kalem)*.

² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, uguryigiz@hotmail.com

Oldukça velut bir yazar olan Firdevsî'nin en önemli eserleri şunlardır: Süleymân-nâme, Kutb-nâme, Da'vet-nâme, Silahşor-nâme, Terceme-i Câmeşûy-nâme, Tuhfetu'l-Hâdî (Hakikat-nâme), Satranc-nâme-i Kebîr, Teşhîsu'l-İnsân, Kissa-nâme-i Süleymân Aleyhisselâm, Hayât-nâme (Hayât u Memât), Münâzara-i Seyf ü Kalem.

Firdevsî'nin ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Ama 1517 senesinde İstanbul'da olduğunu ve bu tarihten sonra öldüğünü söyleyebiliriz.

Tanıtmaya çalıştığımız eser Doç. Dr. Ahmet Tanyıldız'ın hazırlamış olduğu Firdevsî-i Rûmî'ye ait olan Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı eserdir. Eserin tek nüshası olan Fatih Millet Kütüphanesi 576 numaralı yazma eserden yola çıkılarak bu eser vücuda getirilmiştir. 53 varaktan müteşekkil olan bu eser 1503 yılında telif edilmiştir.

Münâzara-i Seyf ü Kalem Firdevsî'nin önemli eserlerinden biridir. Alegorik bir eserdir. Mekân olarak Hz. Süleymân'ın Divanı kullanılmıştır. Hz. Süleymân'ın etrafında şekillenmesi ve devlet erkânının münâzaralarından oluşmasından dolayı Firdevsî'nin bir başka eseri olan Süleymân-nâme adlı eserinden bir parça olabileceği düşünülmektedir.

Eserin hazırlayıcısı Ahmet Tanyıldız, eserini önsöz ile başlatmıştır. Daha sonra Giriş kısmı okuyucuya sunulmuştur. Giriş kısmında üç ana başlık kullanılmıştır. A başlığında "Hayatı ve Şahsiyeti", B başlığında "Eserleri", C başlığında "Münâzara-i Seyf ü Kalem" konuları işlenmiştir. Münâzara-i Seyf ü Kalem başlığına alt başlık olarak, "Muhtevâ" ile "Dil ve Üslûp" vardır.

Eserin ana bölümünde ise "Kalem ile Kılıcın Münâzarası-Münâzara-i Seyf ü Kalem" başlığı ve "Çeviriyazı Metin-Sadeleştirilmiş Metin-Tıpkıbasım" yer almıştır. Eserin sonuna sözlük ve kullanılan kaynakçalar eklenerek eser bitirilmiştir.

Tanyıldız, eserin önsözünde münâzara geleneği üzerinde yoğunlaşmıştır ve ilmî münâzara örneklerinin yanında edebî münâzara örneklerinin de olduğunu belirtmiştir. Çalışılan eser olan Firdevsî'nin Münâzara-i Seyf ü Kalem'inin de edebî münâzara örneği olduğunu vurgulanmıştır. Eser hakkında kısa bilgiler verdikten sonra eserin yüksek lisans tezinden yola çıkılarak meydana getirildiğini beyan etmiştir. Teşekkür faslı ile Önsözünü bitirmiştir.

Eserin Giriş kısmında öncelikle Firdevsî-i Rûmî'nin hayatı ve şahsiyeti incelenmiştir. Doğumu, ailesi, aldığı eğitim, yaşadığı yerler ve aldığı görevler hakkında bilgiler var ise de ölüm tarihi ve yerinin belli olmadığı belirtilmiştir. Edebî şahsiyetinin de incelendiği bu kısımda, Firdevsî mahlasının alma nedeni olarak Şeh-nâme yazarı İranlı Firdevsî-i Tûsî olduğu söylenmiştir. Giriş kısmının bir diğer başlığı olan "Eserler" adlı başlıkta ise Firdevsî'nin velut bir yazar olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra ise sırasıyla; Süleymân-nâme, Kutb-nâme, Da'vet-nâme, Silahşor-nâme, Terceme-i Câmeşûy-nâme, Tuhfetu'l-Hâdî (Hakikat-nâme), Satranc-nâme-i Kebîr, Teşhîsu'l-İnsân, Kissa-nâme-i Süleymân Aleyhisselâm, Hayât-nâme (Hayât u Memât), Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı eserleri tanıtılmıştır. Daha sonra ise Firdevsî'ye ait olduğu iddia edilen şu eserler zikredilmiştir: Hacı Bektaş-ı Velî

Velâyet-nâmesi, Pend-nâme-i Eflâtun, Firâset-nâme, Hadîkatu'l-Hakâyık, Tecnîsât, Tâlî'-i Mevlûd-ı Kebîr, Hadîs-i Ahsen, Süleymân-nâme vü Belkıs-nâme.

Firdevsî'nin eserlerinden sonra çalışmanın konusu olan Münâzara-i Seyf ü Kalem incelenmiştir. Muhteva alt başlığında eserin mukaddime (Na't-ı şerîf, sebeb-i te'lîf), konun işlendiği asıl bölüm ve hatîmeden oluştuğunu dile getirmiştir. Eserin muhtevası Hz. Süleymân'ın Divanının sağ tarafında kimin oturacağı üzerine kurulmuştur. Kılıç sahibi Ra'd bin Berk ile kalem sahibi Nâsir bin Feylesof'un tartışması ile başlayan anlatım daha sonra kalem ile kılıcın münâzarasına dönüşür. En sonunda ise Hz. Süleymân araya girerek münâzaraya son verir. Kısaca bu bölümler açıklandıktan sonra eserde geçen zaman ve mekân unsurları üzerinde durulmuştur. Özellikle zamanın kronolojik olmadığı belirtilmiştir. Asıl zaman Hz. Süleymân dönemi olmasına rağmen eserde dinî metin olarak Kur'ân ve hadislerin kullanılması kronolojiyi bozmuştur. Kalem ile kılıç üstünlük sağlamak için bu dinî kaynakları delil olarak kullanmışlardır. Böylece zaman içerisinde bir tutarsızlık olduğu belirtilmiştir. Sembolik olarak ele alınan hikâyede tartışmanın geçtiği mekân Hz. Süleymân'ın sarayıdır. Bu mekânda taht vardır. Şahıs olarak da cinler, periler, devler, tüm vahşi ve evcil hayvanlar yer almaktadır. Kurgunun ana ekseninde ise üç şahsiyet ve iki unsur vardır. Bunlar Hz. Süleymân, Ra'd bin Berk ve Nâsir bin Feylesof ile kalem ve kılıçtır.

Tanyıldız diğer bir alt başlık olarak eseri dil ve üslup bakımından incelemiştir. Firdevsî'nin özellikle başarılı bir nâsir olduğu vurgulanmıştır. Eserde de bunun açıkça görüldüğü belirtilmiştir. Münâzara-i Seyf ü Kalem'de nazım oranı da oldukça fazladır. Hikâyenin başında yer alan tevhid, na't ve medhiyye kasîde nazım şekli ile münâzarada kullanılan şiirler mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. Eserin sonunda II. Bayezid'in övüldüğü şiir de kasîde ile yazılırken hikâye karakterlerinin tanıtıldığı son şiir de mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. Eser içerisinde 17 rubâî, 15 müfred, 4 kasîde ve 2 mesnevî nazım şekli kullanılmıştır. Eserin dilinin ise tasvir ve övgülerde ağır ama olay anlatımlarında sade olduğu belirtilmiştir. Ayrıca seci örneklerinin de oldukça başarılı olduğu vurgulanmıştır. İncelemenin son kısmında arkaik kelimelerin kullanılması dikkate çekilmiştir. Tanyıldız, Firdevsî'nin daha önceki kaynaklarda Türkçeci olduğunu da söylemiştir.

Firdevsî'nin Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı eserinin verildiği ana bölümde hazırlayıcı hem çeviriyazısı, hem günümüz Türkçesine çeviri, hem de orijinal metni vererek okuyucuya kolaylık sağlamıştır. Yaprığın sol tarafında çeviriyazı metni ile hemen altında sadeleştirilmiş metin verilmiş iken sağ sayfada tıpkıbasım verilmiştir. Asıl metnin başında "Münâzara-i Seyf ü Kalem" başlığı yer almaktadır. Diğer başlıklarda Farsça dil kurallarına göre verilmiştir. Eserde geçen başlıklar ve çevirileri şöyledir:

1. Münâzara-i Seyf ü Kalem/Kalem ile Kılıcın Münâzarası
2. Der-Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn İmâmü'l-Müttakîn Muhammed Mustafâ/Resuller'in Efendisi ve Takva Sahiplerinin İmâmı Olan Hz. Muhammed Mustafâ'ya Na't
3. Ender-Sebeb-i Te'lîf-i Seyf-nâme-i Firdevsî/Firdevsî Seyf-nâmesi'nin Sebeb-i Telîfi Hakkındadır

4. Kasîde-i Musanna' Min-Kelâm-ı Firdevsî Ez-Elf Hâlfîst/Firdevsî'nin Kelâmıyla Bu Hâli Anlatan Musanna Bir Kasîde
5. Der-beyân-ı Saltanat-ı Azamet-i Dîvân-ı Süleymân bin Dâvûd/Süleymân bin Dâvûd'un Azametli Saltanat Dîvânı Beyânındadır
6. Der-beyân-ı Münâzara Kerden-i Sâhib-Kalem ve Sâhib-Seyf/Kalem Sahibi ile Kılıç Sahibinin Münâzara Etmesi Beyânındadır
7. Der-beyân-ı Münâzara Kerden-i Seyf ü Kalem Der-pîş-i Süleymân/Kılıç ve Kalem'in Süleymân Peygamber'in Önünde Münâzara Etmesi Hakkındadır
8. Fî-Adl-i Dâd-ı Ma'ârif-i Şâh ve Der Takrîr-i Üst/Padişâhın Marifeti, Adaleti ve Karar Kılması Hakkındadır
9. Ender-Sıfat-ı Temsilât-ı Dâsitân-ı Mâzî/Geçmiş Hikâye Temsilcilerinin Sıfatları Hakkındadır
10. Fî-Târîhi Kitâb/ Kitâbın Tarihi Hakkındadır

Bütün bu başlıkların haricinde münâzarada geçişleri sağlayan şiirler başlık olarak değerlendirilebilir. Bu başlıklar, "nazm, nesir, rubâî ve müfred" olarak şekillenmiştir. Kılıç ile kalem birbirlerine üstünlük kurmak için nesir ile kendilerini savunduktan sonra bir beyit veya bir rubâî ile sözlerini bitirmişlerdir. Bu şiirlerde cinas sanatının oldukça çok kullanıldığı dikkatlerden kaçmamıştır.

Tanyıldız eserinin çeviriyazısını oluştururken metne bağlı kalmıştır. Okunmayan bir iki yer, dipnotta belirtmiştir. Sadeleştirme yapılan kısımlarda metnin anlamından uzaklaşmadığı görülmüştür. Nazım kısımlarda nesre çeviri değil yine nazım olarak çeviri yapılmıştır. Eser içerisinde geçen ayetler sadeleştirirken meal kullanılarak yapılmıştır. Metinde olmamasına rağmen okuyucuya kolaylık sağlaması için ayet ismi ve numarası da verilmiştir. Eserde geçen hadisler de anlamlandırılmıştır. Fakat hadislerin kaynakları verilmemiştir. Çalışmanın sağ tarafı tamamen tıpkıbasıma ayrılmıştır. Kullanılan kâğıt yapısı okuyuculara ve araştırmacılara kolaylık vermiştir. Sayfanın alt sağ köşesinde varak numarası verilmiştir.

Çalışmanın sonuna eklenen sözlük kısmı eserin daha iyi anlaşılması için önem arz etmektedir. Çünkü oluşturulan sözlükte metinde kullanılan anlam gözetilerek oluşturulmuştur. Böylece okuyucu eseri daha iyi anlamlandıracaktır. Ayrıca o kelimenin hangi varakta geçtiği de belirtilmiştir. Sözlükten sonra çalışma "Kaynaklar" ile bitirilmiştir. Hem Firdevsî hakkında hem de münâzara çalışmalarının bibliyografalarının verilmesi araştırmacıları yönlendirme açısından önemlidir.

Ahmet Tanyıldız'ın hazırlayıp yayına sunduğu Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı Firdevsî'ye ait eser Türk edebiyatının nadide eserlerinden biridir. Özellikle nesirliği açısından ön plana çıkmış olan Firdevsî-i Rûmî'nin edebî yönünün tanıtılması ve edebiyat dünyasına kazandırılması oldukça yararlı olmuştur. Münâzara geleneğinin güzel örneklerinden birini teşkil eden Münâzara-i Seyf ü Kalem, akıcı ve damakta hoş bir tat bırakan üslûbu ile okuyucuya sunulmuştur.

Edebiyat araştırmacıları ve okuyucuları için, titiz bir çalışmanın neticesinde kaleme alınan bu eser alana katkı sunacaktır. Özellikle münâzara türü çalışmalarında araştırmacılara, kolaylıklar sağlayacaktır. Sadece edebiyat araştırmacılarına değil, her kesimden okuyucuya hitap etmektedir. Ayrıca verilen tıpkıbasım sayesinde klasik metin incelemeleri meraklılarını da doyuracak bir çalışma olmuştur.

